גזירה עיליתא דשישא אטו עיליתא דעלמא. והא דקאמר בסוף המצניע (לקמן דף לה. וסס) אמימר שרא זילא במחוזא ומפרש דטעמא מאי אמור רבנן דילמא אתי לאשויי גומות הכא ליכא גומות ומפרש בקונטרס דכולה מחוזא רלפה היתה[א] התם אין לגזור מחוזא אטו שאר עיירות אבל בעיר אחת גזרינן עליה זו [ב]אטו עליה אחרת: **ה"ג** מחלוקת בקטנים אבל בגדולים ד"ה מותר. וע"ג ד"ה אסור דבפרק כל שעה (פסחים דף כה: וסס)[ב] משמע דטפי שרי היכא דלא אפשר מהיכא דאפשר[ג]:

ובלבד שלא יתכוין בחמה מפני החמה וכו'. [ד]וצעיין דלא הוי פסיק רישיה כגון שהוא לבוש מלבושים אחריס להגין עליו מפני החמה ומפני הצינה: שהמרו

הניחו בקופסא דברי הכל טמא לא נחלקו אלא שתלאו במגוד או שהניחו לאחורי הדלת ר' אליעזר סבר [א]מדלא זרקו באשפה דעתיה עילויה ומאי [ו] קרי ליה שלא מן המוכן דלגבי קופסא לאו מוכן הוא ור' יהושע סבר מדלא הניחו בקופסא בטולי בטליה ומאי קרי ליה מוכן דלגבי אשפה מוכן הוא ור' עקיבא בתלאו במגוד סבר כרבי אליעזר בהניחו אחורי הדלת סבר לה כרבי יהושע [ז]והדר ביה ר"ע לגביה דר' יהושע ממאי אמר רבא מדקתני פתילת הבגד מאי אירא דתני פתילת הבגד ליתני פתילה של בגד מאי פתילת הבגד דעדיין בגד הוא: **מתני'** [ב]לא [ג]יקוב אדם שפופרת של ביצה וימלאנה שמן ויתננה על פי הנר בשביל שתהא מנטפת ואפילו היא של חרס ורבי יהודה מתיר אבל אם חברה היוצר מתחלה מותר מפני שהוא כלי אחד [ד]לא ימלא אדם קערה של שמן ויתננה בצד הנר ויתן ראש הפתילה בתוכה בשביל שתהא שואבת ורבי יהודה מתיר: **גמ'** וצריכא דאי אשמעינן שפופרת של ביצה בהא קאמרי רבנן דכיון דלא מאיסא אתי לאסתפוקי מינה אבל של חרס דמאיסא אימא מודו ליה לרבי יהודה ואי אשמעינן של חרס בהא קאמר רבי יהודה אבל בההיא אימא מודי להו לרבנן ואי אשמעינן הנך תרתי בהני קאמר רבי יהודה משום דלא מיפסק אבל קערה דמיפסקא אימא מודו להו לרבנן ואי אשמעינן בההיא בההיא קאמרי רבנן אבל בהני תרתי אימא מודו לרבי יהודה צריכא: ואם חברה היוצר מתחלה מותר וכו': תנא אם [ד]חברה בסיד ובחרסית מותר והאנן יוצר תנן מאי יוצר כעין יוצר: [ה]תניא א"ר יהודה פעם אחת שבתינו בעליית בית נתזה בלוד והביאו לנו שפופרת של ביצה ומלאנוה שמן ונקבנוה והנחנוה על פי הנר והיה שם ר"ט וזקנים ולא אמרו לנו דבר אמרו לו [ו]משם ראיה שאני בית נתזה דזריזין הן אבין ציפוראה גרר ספסלא בעיליתא דשישא לעילא מרבי יצחק בן אלעזר א"ל אי שתוקי לך כדשתיקו ליה חבריא לר' יהודה נפיק מיניה חורבא [ז]גזירה עיליתא דשישא אטו עיליתא דעלמא ריש כנישתא דבצרה גרר ספסלא לעילא מר' ירמיה רבה א"ל כמאן [ח]כר"ש אימר דאמר ר"ש בגדולים דלא אפשר בקטנים מי אמר ופליגא דעולא דאמר עולא מחלוקת בקטנים אבל בגדולים ד"ה מותר מתיב רב יוסף [ט]ר"ש אומר גורר אדם מטה כסא וספסל ובלבד שלא יתכוין לעשות חריץ קתני קטנים קשיא לתרוייהו עולא מתרץ לטעמיה ור' ירמיה רבה מתרץ לטעמיה עולא מתרץ לטעמיה דכסא ור' ירמיה רבה מתרץ לטעמי' כסא דומיא דמטה מתיב רבה [י]מוכרי כסות מוכרין כדרכן ובלבד שלא יתכוין בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים ומפשילין במקל לאחוריהן והא הכא דאפשר למיעבד כצנועין דכי קטנים דמי וכי [יא]לא מתכוין שרי ר"ש לכתחלה תיובתא דר"י רבה [יב]תיובתא: **מתני'** [יג]המכבה את הנר מפני שהוא מתירא מפני גברים ומפני ליסטי' מפני רוח רעה מפני החולה שיישן פטור כחם על הנר כחם על השמן כחם על הפתילה חייב [יד]רבי יוסי א) פוטר בכולן חוץ מן הפתילה מפני שהוא עושה פחם:

גמ'

(ישעיה לד): **כר' שמעון.** דאמר גורר אדם: **דלא אפשר.** אלא בגרירה שאין יכול ליטלן בידו: **מחלוקת בקטנים.** ואע"ג דאפשר בטלטול שרי רבי שמעון הואיל ואין מתכוין לחריץ ורבי יהודה סבר כיון דאפשר אסור: **קטני קטנים.** מטה. **וקטני גדולים.** כסא. ורבי יהודה פליג עליה דתנן במסכת בילה [כג:] רבי יהודה אומר כל הכלים אין נגררים דאי לאו משום פלוגתייהו למה לי למיתני גדולים השתא קטנים שרי רבי שמעון גדולים מיבעיא אלא תנא קטנים משום ר' שמעון ותנא גדולים משום רבי יהודה: **דומיא דכסא.** קטנים ובהא הוא דאסר רבי יהודה אבל בגדולים שרי: **כסא דומיא דמטה.** גדולים ובהא הוא דשרי רבי שמעון אבל בקטנים אסר: **מוכרין כדרכן.** כסות של כלאים לובשו בשוק כדי להרחותו למוכרו דלא אסרה תורה אלא לבישה שהיא להתחמם כדרך כל הלובשים והעלאה דומיא דלבישה נמי דמיתהני בה: **ובלבד שלא יתכוין כו'.** ור' שמעון הוא דאזיל בתר כוונה: **והלנועים.** כסריס שמרחיקין עצמן מכל לזות שפתים: **מתני' מפני גברים.** לכל אדם למעבד שלא על ידי איסור ואפילו הכי שרי: **מתני' מפני גברים.** כגון פרסיים שהיה להם יום חג שאין מניחין אור אלא בבית עבודת אלילים שלהם: **ומפני הליסטין.** שלא יראו שיש שם אדם ויבאו עליו: **ומפני רוח רעה.** [ט]הבאה עליו וכשאינו רואה בה לו: **פטור.** ובגמרא מפרש לכולה: **לחם על הנר.** שראוהו שמתקלקל וחס עליו וכבה את הפתילה: **הנר.** קרוייזי"ל: **חייב.** ובגמרא [לקמן ג.] מפרש לה: **פוטר בכולן.** מפרש בגמרא (דף לא:): **שהוא עושה פחם.** בכיבוי זה והוי מלאכה הצריכה לגופה כדאמר בגמרא [שם]:

גמ'

הניחו בקופסא. גלי דעתיה דחשיב ליה: **במגוד.** קבילי"ל דגרע מקופסא ועדיף מאחורי הדלת ואחורי הדלת עדיף מזרקו לאשפה ומוכן דר' אליעזר הייגו קופסא ושלא מן המוכן מגוד ואחורי הדלת: **ומאי** (ג) **קרי ליה שלא מן המוכן.** הואיל ולרבי אליעזר חשיב לקבולי טומאה דלגבי קופסא לאו מוכן הוא: **ורבי יהושע סבר כו'.** ומוכן דרבי יהושע מגוד ואחורי הדלת ושלא מן המוכן זרקו לאשפה: **ומאי** (ג) **קרי ליה.** למגוד מוכן הואיל ור' יהושע בטל דלגבי אשפה דאיירי בה רבי יהושע מוכן הוא ורבי עקיבא תלאו במגוד קרי מוכן ואחורי הדלת שלא מן המוכן: **והדר ביה ר' עקיבא לגבי רבי יהושע.** ומטהר אף במוכן: **מדקתני.** במתניתין פתילת הבגד דמשמע שעדיין בגד הוא קלת וחשוב בעיניו ואפ"ה קאמר רבי עקיבא במתני' טהורה היא אלמא הדר ביה: **של בגד.** משמע שקפלה מבגד. הבגד משמע שקפל הבגד עצמו שלא ולעניין הדלקה כדאוקימנא לעיל[ט] טעמא דרבי אליעזר דבעי פתילה מחוברת שתדלק יפה: **מתני' שתהא מנטפת.** ויתקייס הנר שתהא השמן מטפטף כל שעה לתוך הנר. וטעמא משום גזרה שמא יסתפק הימנו וכיון שהקלהו לנר חייב משום מכבה ואפי' אותה שפופרת של חרס דמאיסא ליה גזרינן: **אבל אם חיברה.** ליכא למיחש דמשום איסור שבת בדיל מיניה: **ויתן ראש הפתילה.** השני שהוא יוצא דרך הנקב האחר שבנר לשאוב ושמן ממשן דרך הפתילה לראש הדולק: **ורבי יהודה מתיר.** דלא גזר: **גמ' דלא מיפסק.** מידי שהוא מונח בתוך חלל הנר למעלה מכיסוי: **דמפסקא.** שהרי אלא הנר מונחת ויש כאן הפסק וליכא למימר גופיה הוא אימא מודה דגזור: **הנא אם חיברה.** בעה"כ עצמו מבעוד יום בסיד או בחרסית מותר: **לעין יולר.** שחברה שפיר: **דשישא.** רצפה של שיש דלא עביד בה חריץ: **לעילא מרבי יצחק.** לפניו: **דשמיקו ליה חבריא.** רבי טרפון וחקיים שמפני שלא אמרו לו דבר דימה והעיד דמותר: **נפק מיניה חורבא.** וינהגו היתר בדבר. ור' יצחק סבירא ליה כרבי יהודה דדבר שאין מתכוין אסור ואע"ג דבשיש לא עביד חריץ גזר אטו עיליתא דעלמא: **ריש כנישתא.** מפטיר כנסיות המכנים ומוציא ומייסד תלמידים ותינוקות: **דבצרה.** שם מקום כי זבח לה' בבצרה (ישעיה לד): **כר' שמעון.** דאמר גורר אדם: **דלא אפשר.** אלא בגרירה שאין יכול ליטלן בידו: **מחלוקת בקטנים.** ואע"ג דאפשר בטלטול שרי רבי שמעון הואיל ואין מתכוין לחריץ ורבי יהודה סבר כיון דאפשר אסור: **קטני קטנים.** מטה. **וקטני גדולים.** כסא. ורבי יהודה פליג עליה דתנן במסכת בילה [כג:] רבי יהודה אומר כל הכלים אין נגררים דאי לאו משום פלוגתייהו למה לי למיתני גדולים השתא קטנים שרי רבי שמעון גדולים מיבעיא אלא תנא קטנים משום ר' שמעון ותנא גדולים משום רבי יהודה: **דומיא דכסא.** קטנים ובהא הוא דאסר רבי יהודה אבל בגדולים שרי: **כסא דומיא דמטה.** גדולים ובהא הוא דשרי רבי שמעון אבל בקטנים אסר: **מוכרין כדרכן.** כסות של כלאים לובשו בשוק כדי להרחותו למוכרו דלא אסרה תורה אלא לבישה שהיא להתחמם כדרך כל הלובשים והעלאה דומיא דלבישה נמי דמיתהני בה: **ובלבד שלא יתכוין כו'.** ור' שמעון הוא דאזיל בתר כוונה: **והלנועים.** כסריס שמרחיקין עצמן מכל לזות שפתים: **והא הכא דאפשר.** לכל אדם למעבד שלא על ידי איסור ואפילו הכי שרי: **מתני' מפני גברים.** כגון פרסיים שהיה להם יום חג שאין מניחין אור אלא בבית עבודת אלילים שלהם: **ומפני הליסטין.** שלא יראו שיש שם אדם ויבאו עליו: **ומפני רוח רעה.** [ט]הבאה עליו וכשאינו רואה בה לו: **פטור.** ובגמרא מפרש לכולה: **לחם על הנר.** שראוהו שמתקלקל וחס עליו וכבה את הפתילה: **הנר.** קרוייזי"ל: **חייב.** ובגמרא [לקמן ג.] מפרש לה: **פוטר בכולן.** מפרש בגמרא (דף לא:): **שהוא עושה פחם.** בכיבוי זה והוי מלאכה הצריכה לגופה כדאמר בגמרא [שם]:

גמ'

[זריז] הוה. **תנא** (תוספתא פ"ב) נותנין טיט או חרסית תחת [הנר], או גרגיר מלח או גריס של פול ערב שבת מבעוד יום ע"פ הנר להיות שוהה. **אבין** ציפוראה גרר ספסלא בעיילה דשישא לעילא מר' יצחק בן אלעזר. אמר ליה אי שתוקי לך כי האי דשתקו ליה חבריא לר' יהודה בשפופרת של ביצה ונפיק מינה חורבא דהוראה להיתר לאו שפיר עבדת דמשכת ספסילא גזירה עיליתא דשישא דלית בה חריץ אטו עיליתא דעלמא. **ריש כנישתא דבצרה גרר ספסילא לעילא מר' ירמיה רבה.** א"ל כמאן כר' שמעון, אימור דשרי ר' שמעון בגדולים דלא אפשר להגביהן, בקטנים דאפשר להגביהן מי אמר. עולא אמר מחלוקת בקטנים אבל בגדולים דברי הכל מותר. ומותבינן לתרוייהו מהא, ר' שמעון אומר גורר אדם מיטה כסא וספסל ובלבד שלא יתכוין לעשות חריץ. הנה קתני מטה דהיא גדולה וקתני כסא וספסל שהן קטנים, מכלל דפליגי בקטנים ובגדולים, קשיא לתרוייהו. **ופריק** ר' ירמיה רבה כסא וספסל גדולים הן דומיא דמיטה. עולא מפרק לטעמיה מיטה קטנה שיכול להגביהה דומיא דכסא וספסל. **מתיב** רבא מוכרי כסות של כלאים מוכרין כדרכן ובלבד שלא יתכוונו בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים, שאם יתכוין נמצא נהנה מן הכלאים ואסור, והצנועין מפשילין במקל לאחוריהן כדי שלא יהא כלאים עולה על גופן כלל, והא הכא דאיפשר למעבד כצנועים כי היכי דאיפשר להגביה כלים וכי לא מכוין קא שרי רבי שמעון בהעלאה עליהן. תיובתא דרבי ירמיה רבה תיובתא. **מתני' המכבה את הנר מפני שהוא מתירא מפני גרים כו'.**

ז) עי' גרי"ף שסתרו.

עין משפט נר מצוה

ק א מיי' פכ"ב מהל' כלאים הלכה כב:
קא ב מיי' פ"ס מהל' שבת הל' יב טוש"ע ח"מ סי' רסה סעיף ח:
קב ג מיי' שם טוש"ע שם סעיף ב:
קג ד מיי' שם טוש"ע שם סעיף ח:
קד ה מיי' פ"י מהל' כלאים כ"ז טז סמג לאוין רפג טוש"ע י"ד סי' שא סעיף ו:
קה ו מיי' פ"א מהל' שבת הלכה ה סמג לאוין סה טוש"ע ח"מ סי' שלו סעיף ח:
קו ז ח מיי' פ"א שם הלכה ז ופי"ב הלכה ב סמג שם טוש"ע ח"מ סימן רעה:

הגהות הב"ח

(**ו**) גמ' ואמאי קרי ליה שלא וכו' ואמאי קרי ליה מוכן: (**ז**) רש"י ד"ה ואמאי קרי ליה שלא: (**ג**) ד"ה ואמאי קרי ליה למגוד:

מוסף רש"י

ואפילו היא של חרס. אותה שפופרת, דמאיסא, אפילו הכי אסור דילמא אתי למיכל מינה, ותניא (ביצה כב.) הנותן שמן לנר חייב משום מבעיר והמסתפק ממנו חייב משום מכבה (לעיל כב.). **משם ראיה.** בתמיה (סוכה כח.). **מוכרי כסות מוכרין כדרכן.** מעוטפים בכסות כלאים (פסחים כו:) ואפילו של כלאים לובשו להרחותו בשוק, ובלבד שלא יתכוין. **להגתת תמוס** (לקמן מו:) אור: **להגתת לביסה** (פסחים שם). **והצנועים.** פרוסים שמתנהגים מן הכישוי ומן הדומה לו (שם).

תוס' ישנים

א) אע"ג דר' יוסי אית ליה דהכעבדה לגלה יצאת בכיבוי מודה דחייב אף בפני עצמו כדתנן בפרק בלל גדול. ושוב אמר מהר"מ דמהר"ל אמר דבפ' אפקר אבל בהלא פוטר רבי יוסי בהכעבדה ומחייב בכיבוי:

מוסף תוספות

א. ואמאי לא גזר אטו היכא דאיכא גומות כדגזר הכא ר' יצחק. ויטב"ל. ב. גבי הנאה הבאה לו לאדם בע"כ, ליכא מאן דאסר כלל אליבא דר"ש בדלא אפשר ולא מכוין. ויטב"ל. ג. וגדולים היינו לא אפשר. תוס' פסחים כה: ד"ה אמי. ד. אע"ג דמודה ר"ש בפסיק רישי' ולא ימות, הכא. רשב"ם.

רב נסים גאון

מותיב רבא מוכרי כסות מוכרין כדרכן ובלבד שלא יתכוין בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים. זו המשנה שנויה בפרק ט' דמסכת כלאים בסוף המסכת לפי שאמרו קודם לכן אין יראי לכלאים כו', והצרכו להתיר לאלו דברים שהם רגילים בהם, ובלבד שלא יתכוונו בהם להרחיק הזק החמה בעת החום, והזק הגשמים בעתם. וכמוהו התירו לתופרים כמו ששנינו תופרי כסות תופרין כדרכן כו'.

מסורת הש"ס

א) [לקמן מ.], **ב)** פסחים יח., **ג)** תוספתא פ"ב ע"ש, **ד)** [לקמן פב. ברכות יא. עיתוכין יג: מה. פז. ר"ה כד: סוכה ב: יד: כח. לא: לו: לז. מגילה כז: יומא כה: קד: ב"מ סג. ב"ב קנו: ע"ז כד. מא: מג. מד. סנהדרין יב. מנחות כח: בכורות מה: חולין מו: ערכין לא. נדה נ: סא.], **ה)** [לקמן מא: וס"ע], **ו)** לעיל כב. [לקמן מו: ביצה כג: [תוספ' ביצה פ"ב] פסחים קא. מנחות מא.], **ז)** כלאים פ"ט מ"ה [לקמן מו: פסחים כו:], **ח)** [עיין תוספות פסחים כה: סד"ה לא אפשר], **ט)** [ע"א], **י)** פ"א מהה שחורה,

גליון הש"ם

גמ' גזירה עיליתא דשישא. עיין לקמן דף קנא ע"ב: **תוס'** ד"ה גזרה וכו' **אטו** עלייה אחרת. ועי' לקמן דף קנא ע"ב בר"ש ד"ה קלקוב:

לעזי רש"י

קיביל"א. יתד, וו, זיז. קרוייזי"ל [קרוישו"ל]. מנורה.

רבינו חננאל

הניחו בקופסא דברי הכל טמא, כי פליגי בשתחבו בבגדו או בשהניחו אחורי הדלת, רבי אליעזר סבר מדלא זרקו לאשפה דעתיה עילויה לפיכך הוא טמא ואמאי קרי ליה אינו מוכן דלגבי קופסא לאו מוכן הוא. ורבי יהושע סבר כיוון שלא הניחו בקופסא בטליה הלכך טהור הוא, ואמאי קרי ליה מוכן דאחורי הדלת או תחוב בבגדו לגבי אשפה מוכן הוא. ור' עקיבא מספקא ליה בתחבו בבגדו סבר לה כר' אליעזר שהוא טמא, בהניחו אחורי הדלת סבר לה כר' יהושע. **והדר** ביה ר' עקיבא לגבי ר' יהושע ואמר אפילו התחובה בבגדו טהור ממאי מדקתני במתניתין פתילת הבגד ולא קתני פתילה של בגד ש"מ דעדיין בגד הוא ומדליקין בה. ומאן דחזא רב המנונא דאייתי ראיה משלשה על שלשה מוקים לה לפתילה דקתני במתני' פתילה שיש בה פחות משלשה והא דחויה היא דהכי קתני ר' עקיבא אומר טהורה. ומשנה שלימה שנינו מפני שאמרו שלש על שלש שנתמעטה טהורה אבל שלשה על שלשה שנתמעטה אע"פ שטהר מן המרס טמא בכל הטומאות, אלא [פחות] משלש הוא, וכיון דאוקימנא רב אדא בשלש אוקימא רב המנונא בפחות משלש. והאי (דקתני) [דקאמר] שלשה דהכנת מטליות בהדיא [בפחות] משלשה קתני לה והוא הדין לפחות מג' ט). **והלכתא** כר"ע דקאי ר' יהושע כוותיה דהא הדר ביה ר' עקיבא לגבי דר' יהושע וכן מפורש בכירה. **מתני' לא יקוב אדם שפופרת של ביצה כו'.** ופשוטה היא זו השפופרת של חרס. תנא אם חיברה זו השפופרת של חרס בסיד ובגפסים כעין היוצר מותר. **תנא** א"ר יהודה פעם אחת שבתנו בעליית בית נתזה בלוד והבאנו שפופרת של ביצה, ומלאנוה שמן ונקבנוה והנחנוה ע"פ הנר, והיה שם ר' טרפון והזקנים ולא אמרו לנו דבר. אמרו לו משם ראייה מפני כי [בית] נתזה (זהיר)

גמ' מדקתני סיפא. כתב על הגר כו' חייב חטאת אם שגג בשבת ששכח שהוא שבת או סבר שכיבוי מותר בשבת: **ש"מ ר' יהודה היא.** דאמר [ט] מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה דכיבוי זה אין צריך לגופו אלא לצורך דבר אחר אלא תדלק הפתילה או שלא יפקע הגר ואין לך כיבוי הצריך לגופו אלא כיבוי של פחמין כשעושין אותו וכיבוי של הבהוב פתילה שהכיבוי נעשה להאחיז בו האור מהר כשירלה להדליקו. וכיון דרבי יהודה היא דישא דפטר משום חולה וה"ה לשאר פטורי דמתניתין: **אי.** דאית בהו סכנת נפשות ומשום פקוח נפש שרי להו ליתני מותר לכתחלה: **חייב מיבעי ליה.** הואיל ורבי יהודה היא דלא פטר ליה משום דאינה צריכה לגופה: **והא דתני רבי אושעיא.** בהדיא אבל אסור: **ור' שמעון היא.** [י] דפטר ליה משום אינה צריכה לגופה: **שאול שאילתא.** שאלו שאלה: **לעילא מר' פנחוס.** לפניו. וכן לשון הש"ס והמקרא [יא] שרפים עומדים ממעל לו (ישעיה ו') ועל שם שירתים להתקרב לפניו עומדין מרחוק: **דמן נוי.** מקום: **באישא.** חולה. תרגום של רעה [בראשית לז] ביש אתא: **פתח ואמר.** כך היו רגילין לפתוח בהגדה תחילה והוא דומה לשאלה ודרש: [יב] **כי לגלג חי.** כלומר גדולים החיים ופקוח נפש: **אן היא.** אנה הלכה: **וחזרת ואמרת.** לסתור דברי עצמך: **לא קשיא.** איהו גופיה הוה מפרש להו: **דאמר ר' יוחנן.** קרא קא דרש במתים חפשי: **ושבח אני את המתים.** שעסקו בחייהם בתורה ומצות ומתו ראויים לשבחם אפילו מצדיקים חיים שגדולים הן במיתתן מבחייהן: **עמד משה.** ואין לך לדיק ממנו ולא נענה בזכותו: **ד"א ושבח אני את המתים.** הראשונים מן החיים של עכשיו שהראשונים טובים מאלה תדע שמתקיימות גזרותיו של משה ואין מתקיימות גזירות שריס של עכשיו: **ותקן כמה תקנות.** כי ההיא דתני במגילה (דף ד'. ולב.) משה תיקן להם לישראל שיהו שואלין ודורשין בעניינו של יום: **על אותו עון.** דבת שבע: **דבקו שעירים.** של בית קדשי הקדשים: **כ"ד רננות.** הנה תפלה תחינה כתובים בתפלת שלמה עד כ"ד. ויש אומרים כ"ד ברכות דתענית ולא נהירא [יב]: **רהטו שעירים בחריה למבלעיה.** סברי דעל עצמו אמר מלך הכבוד א"ל שעירים מי הוא זה מלך הכבוד אמר איהו ה' עזוז וגבור (תהלים כד): **שואלי דוד.** משפחת שאול שמעי וכיוצא בו: **דיום הכפורים.** שאלו ושתו בחנוכת הבית כדכתיב [יג] את החג [וגו'] שבעת ימים ושבעת ימים כדאמרינן במועד קטן (דף ט.): **ודקאמר שלמה כי לגלג חי הוא טוב מאריה המת.** לאו לענין חשיבותא אמרו אלא לענין הלכות שבת וי"ט: **קילי.** העתידות נבא עליו [יד]: **מדם ימי.** כמה ימי חיי: **מה חדל אני.** בחיזה יום אני חדל ובטל מן העולם: **אמוש באחד בשבת.** שיוכלו להתעסק בי ובהספדי: **כי טוב יום באחריך.** כלומר כבר אמרת לפני טוב יום שאתה עומד בחלקי ועוסק בתורה מאלף עולות שעתיד בנך שלמה להעלות כדכתיב (מלכים א ח ג) אלף עולות יעלה שלמה וגו': כל

גמ' מדקתני סיפא חייב ש"מ ר' יהודה היא רישא במאי עסיקנא אי בחולה שיש בו סכנה מותר מיבעי ליה ואי בחולה שאין בו סכנה חייב חטאת מיבעי ליה לעולם בחולה שיש בו סכנה [א]ובדין הוא דליתני מותר ואיידי דתני סיפא חייב תנא נמי רישא פטור והדתני רבי אושעיא אם בשביל החולה שיישן לא יכבה ואם כבה פטור אבל אסור ההיא בחולה שאין בו סכנה ורבי שמעון היא: שאול [ב]בשאילה זו לעילא מר' תנחום דמן נוי מהו לכבות בוצינא דנורא מקמי באישא בשבתא פתח ואמר אנת שלמה אן חכמתך אן [ג]סוכלתנותך לא דייך שדבריך סותרין דברי דוד אביך אלא שדבריך סותרין זה את זה דוד אביך אמר [1]לא המתים יהללו יה ואת אמרת [2]ושבח אני את המתים שכבר מתו וחזרת ואמרת [3]כי לכלב חי הוא טוב מן האריה המת לא קשיא הא דקאמר דוד לא המתים יהללו יה הכי קאמר לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות קודם שימות שכיון שמת בטל מן התורה ומן המצות ואין להקב"ה שבח בו והיינו דאמר ר' יוחנן [ג]מאי דכתיב [4]במתים חפשי כיון שמת אדם נעשה חפשי מן התורה ומן המצות ודקאמר שלמה ושבח אני את המתים שכבר מתו שכשחטאו ישראל במדבר עמד משה לפני הקב"ה ואמר כמה תפלות ותחנונים לפניו ולא נענה וכשאמר [5]זכור לאברהם ליצחק ולישראל עבדיך מיד נענה ולא יפה אמר שלמה ושבח אני את המתים שכבר מתו דבר אחר מנהגו של עולם שר ב"ו גוזר גזרה ספק מקיימין אותה ספק אין מקיימין אותה ואם תמצי לומר מקיימין אותה בחייו מקיימין אותה במותו אין מקיימין אותה ואילו משה רבינו גזר כמה גזירות ותיקן כמה תקנות וקיימות הם לעולם ולעולמי עולמים ולא יפה אמר שלמה ושבח אני את המתים וגו' ד"א ושבח אני וגו' כדרב יהודה אמר רב דאמר רב יהודה אמר רב מאי דכתיב [6]עשה עמי אות לטובה ויראו שונאי ויבושו אמר דוד לפני הקב"ה [ד]רבונו של עולם מחול לי על אותו עון אמר לו מחול לך אמר לו עשה עמי אות בחיי אמר לו בחייך איני מודיע בחיי שלמה בנך אני מודיע [ה]כשבנה שלמה את בית המקדש ביקש להכנים ארון לבית קדשי הקדשים דבקו שערים זה בזה אמר שלמה עשרים וארבעה רננות ולא נענה פתח ואמר [7]שאו שערים ראשיכם והנשאו פתחי עולם ויבא מלך הכבוד רהטו בתריה למיבלעיה אמרו [8]מי הוא זה מלך הכבוד אמר להו ה' עזוז וגבור חזר ואמר [9]שאו שערים ראשיכם ושאו פתחי עולם ויבא מלך הכבוד מי הוא זה מלך הכבוד ה' צבאות הוא מלך הכבוד סלה ולא נענה כיון שאמר [10]ה' אלהים אל תשב פני משיחך זכרה לחסדי דוד עבדך מיד נענה באותה שעה נהפכו פני כל שונאי דוד כשולי קדירה וידעו כל העם וכל ישראל שמחל לו הקב"ה על אותו עון ולא יפה אמר שלמה ושבח אני את המתים שכבר מתו [ו]והיינו דכתי' [11]ביום השמיני שלח את העם ויברכו את המלך וילכו לאהליהם שמחים וטובי לב על כל הטובה אשר עשה ה' לדוד עבדו ולישראל עמו וילכו לאהליהם שמצאו נשותיהן בטהרה שמחים שנהנו מזיו השכינה וטובי לב שנתעברו נשותיהן של כל אחד ואחד וילדה זכר על כל הטובה אשר עשה ה' לדוד עבדו (ולישראל עמו. לדוד עבדו) שמחל לו על אותו עון ולישראל עמו דאחיל להו עון דיום הכפורים ודקאמר שלמה כי לכלב חי הוא טוב מן האריה המת כדרב יהודה אמר רב דאמר רב מאי דכתיב [12]הודיעני ה' קצי ומדת ימי מה היא אדעה מה חדל אני אמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם הודיעני ה' קצי אמר לו גזרה היא מלפני שאין מודיעין קצו של בשר ודם ומדת ימי מה היא גזרה היא מלפני שאין מודיעין מדת ימיו של אדם ואדעה מה חדל אני אמר לו [ז]בשבת תמות אמות באחד בשבת אמר לו כבר הגיע מלכות שלמה בנך [ח]ואין מלכות נוגעת בחברתה אפי' כמלא נימא אמות בערב שבת [ט]אמר לו [13]כי טוב יום בחצריך מאלף [ט]טוב לי יום אחד שאתה יושב ועוסק בתורה מאלף עולות שעתיד שלמה בנך להקריב לפני על גבי המזבח כל

א) [עירובין טו. פסחים ז: יבמות לח. קב. כתובות ל. נדרים כח: עב. זבח כא.: ב"ק מט. לד: ב"מ סב. סנהדרין מז. זבחים לא.: חולין קח. קט: בכורות מו:], **ב)** [תרגום אונקלוס של בחכמה ובתבונה בחוכמתא ובסוכלתנו כפ' תשא], **ג)** [לקמן קנא: ע"ש ואז משכיל ומבין פרש"י דהכא ד"ה דאמר רבי יוחנן וכו' נדה סא.], **ד)** סנהד' קז: ע"ש, **ה)** מ"ק ט., **ו)** [ע' תוספות מגיגה יז. ד"ה אף עלמא כו'], **ז)** [בכלות מת: מ"ק כח. יומא לח: תענית ה:], **ח)** [מכות י.], **ט)** [ע' תוספות לקמן לד. ד"ה את המתן], **י)** [לקמן לג:], **כ)** [ל"ל אחר ד"ה וחזרת], **ל)** משום דבכרכות דכ"ט ע"א איתא להיפך. כ"כ בכתנות אור פ' שמיני, **מ)** [מלכים א ח], **נ)** ל"א קני מנין שנותי מדת ימי בחיה יום בשנה לדעת מנין ימי שאני מתקיים בשנה אחרונה כל"ל רש"ל.

ט) עי' בכמיתות כ' כ' ונתוספות שם.

רבינו חננאל

אוקימנא למתני' כרבי יהודה ובחולה שיש בו סכנה שאם יראה אור הנר יומות. והוא הדין לכל הזכורין במשנתנו, ובדין הוא דליתני מותר ואיידי דתני סיפא בכחם חייב, תני רישא פטור דמשמע פטור אבל אסור, ואינו אלא פטור ומותר. והא דתני רבי אושעיא אם בשביל שיישן חולה לא יכבה ואם כבה פטור אבל אסור, ההוא בחולה שאין בו סכנה, ואליבא דרבי שמעון דאמר דבר שאין מתכוין פטורא). נשאלה שאלה זו לפני ר' תנחום דמן נוי שם מקום מן העיירות, מהו לכבות בוצינא דנהורא מקמי באישא שבשתא, פי' באישא שכיב מרע: פתח ואמר אנת שלמה אן הוא חוכמתוך וסוכלתנותך לא דייך שדבריך סותרין דברי אביך כו'.

תורה אור השלם

1 לא הַמֵּתִים יְהַלְלוּ יָהּ
וְלֹא כָּל יֹרְדֵי דוּמָה:
תהלים קטו יז

2 וְשִׁבַּחְ אֲנִי אֶת הַמֵּתִים
שֶׁכְּבָר מֵתוּ מִן הַחַיִּים אֲשֶׁר
הֵמָּה חַיִּים עֲדֶנָה:
קהלת ד ב

3 כִּי מִי אֲשֶׁר יְחֻבַּר אֶל כָּל
הַחַיִּים יֵשׁ בִּטָּחוֹן כִּי לְכֶלֶב
חַי הוּא טוֹב מִן הָאַרְיֵה
הַמֵּת: קהלת ט ד

4 בַּמֵּתִים חָפְשִׁי כְּמוֹ
חֲלָלִים שֹׁכְבֵי קֶבֶר אֲשֶׁר לֹא
זְכַרְתָּם עוֹד וְהֵמָּה מִיָּדְךָ
נִגְזָרוּ: תהלים פח ו

5 זְכֹר לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק
וּלְיִשְׂרָאֵל עֲבָדֶיךָ אֲשֶׁר
נִשְׁבַּעְתָּ לָהֶם בָּךְ וַתְּדַבֵּר
אֲלֵהֶם אַרְבֶּה אֶת זַרְעֲכֶם
כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְכָל הָאָרֶץ
הַזֹּאת אֲשֶׁר אָמַרְתִּי אֶתֵּן
לְזַרְעֲכֶם וְנָחֲלוּ לְעֹלָם:
שמות לב יג

6 עֲשֵׂה עִמִּי אוֹת לְטוֹבָה
וְיִרְאוּ שֹׂנְאַי וַיֵּבֹשׁוּ כִּי אַתָּה יְיָ עֲזַרְתַּנִי וְנִחַמְתָּנִי: תהלים פו יז 7 שְׂאוּ שְׁעָרִים רָאשֵׁיכֶם וְהִנָּשְׂאוּ פִּתְחֵי עוֹלָם וְיָבוֹא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד: תהלים כד ז 8 מִי זֶה מֶלֶךְ הַכָּבוֹד יְיָ עִזּוּז וְגִבּוֹר מִלְחָמָה: תהלים כד ח 9 שְׂאוּ שְׁעָרִים רָאשֵׁיכֶם וְשֹׂאוּ פִּתְחֵי עוֹלָם וְיָבֹא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד: מִי הוּא זֶה מֶלֶךְ הַכָּבוֹד יְיָ צְבָאוֹת הוּא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד סֶלָה: תהלים כד ט-י 10 יְיָ אֱלֹהִים אַל תָּשֵׁב פְּנֵי מְשִׁיחֶךָ זָכְרָה לְחַסְדֵּי דָוִיד עַבְדֶּךָ: דברי הימים ב ו מב 11 בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי שִׁלַּח אֶת הָעָם וַיְבָרְכוּ אֶת הַמֶּלֶךְ וַיֵּלְכוּ לְאָהֳלֵיהֶם שְׂמֵחִים וְטוֹבֵי לֵב עַל כָּל הַטּוֹבָה אֲשֶׁר עָשָׂה יְיָ לְדָוִד עַבְדּוֹ וּלְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ: מלכים א ח סו 12 הוֹדִיעֵנִי יְיָ קְצִי וּמִדַּת יָמַי מָה הִיא אֵדְעָה מָה חָדֵל אָנִי: תהלים לט יג 13 כִּי טוֹב יוֹם בַּחֲצֵרֶיךָ מֵאֶלֶף בְּחַרְתִּי הִסְתּוֹפֵף בְּבֵית אֱלֹהַי מִדּוּר בְּאֹהֳלֵי רֶשַׁע: תהלים פד יא

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה לעילא מר' תנחום וכו' הש"ס והמקרא. נ"ב ע"ל בפ' ר"ש דף פ"ח ע"א פי' בדרך אחר:

גליון הש"ס

גמ' טוב לי יום אחד שאתה יושב ועוסק בתורה. וכיון' פ"ז דברכות איתא מכיני עלי משפט ולקה שאתה עושה יותר מקרבנות:

רב נסים גאון

[ש"מ ר' יהודה היא]. כלומר הדבר שנאמר לדעת ר' יהודה שהיה סובר מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה, וכבר הקדמנו פירושו בפרק הראשון.

[רישא] במאי עסקינן אי בחולה שיש בו סכנה מותר מיבעי ליה. והעיקר דיליה הוא דאמר הכתוב [ויקרא יח] אשר יעשה אותם האדם וחי בהם. ובפרק יום הכפורים [יומא דף פה] אמרו וכבר היה רבי ישמעאל ורבי עקיבא ורבי אלעזר בן עזריה מהלכין בדרך, ולוי הסדר וישמעאל בנו של רבי אלעזר בן עזריה מהלכין אחריהם, ונשאלה שאילה זו לפניהם מנין לפיקוח נפש שדוחה את השבת. נענה רבי ישמעאל ואמר [שמות כב] אם במחתרת ימצא הגנב. ולאחר דבריו אמר רב יהודה אמר שמואל אי הויא התם הוה אמינא מילתא דעדיפא מכולהו וחי בהם ולא שימות בהם. אמר רבא לכולהו אית להו פירכא לבד מדשמואל דלית ליה פירכא וכו'. וכבר אמרו קודם [שם דף פב] שאין לך דבר שעומד בפני פיקוח נפש חוץ מע"ז וגלוי עריות ושפיכות דמים. **ובפרק** מפנין [דף קכט] אמרו מר זוטרא מתני לקולא, טעמא דאמרה אין צריכה הא סתמא מחללין עליה את השבת. אמר ליה רבינא למרימר] הלכתא כמאן, אמר ליה כמר זוטרא שספק נפשות להקל. **ואמרו** [שם] אמר רב יהודה אמר שמואל עושין מדורה לחיה בשבת, סבור מינה לחיה אין לחולה לא בימות הגשמים אין בימות החמה לא. איתמר אמר ר' חייא בר אבין אמר שמואל הקיז דם ונצטנן עושין לו מדורה אפילו בתקופת תמוז. ושנו במשנה [פרק ר"א דמילה דף קלד] **רבי** אלעזר בן עזריה אומר מרחיצין את הקטן ביום השלישי שחל להיות בשבת שנאמר ויהי ביום השלישי בהיותם כואבים. ואמרו בתלמוד כי אתא רב דימי אמר רבי אלעזר הלכה כרבי אלעזר בן עזריה. הוו בה במערבא הרחצת כל גופו או הרחצת מילה עצמה. אמר להו ההוא מרבנן ורבי (עקיבא) [יעקב] שמיה מסתברא דהרחצת כל גופו, דאי סלקא דעתך הרחצת מילה עצמה, מי גרע מחמין שעל גבי מכה בשבת דאמר רב אין מונעין חמין ושמן מעל גבי מכה בשבת. מתקיף לה רב יוסף ולא שני לך בין חמין שהוחמו בשבת לחמין שהוחמו מערב שבת. מתקיף לה רב דימי וממאי דהכא בחמין שהוחמו בשבת פליגי, דילמא בחמין שהוחמו מערב שבת פליגי. אמר אביי אנא בעאי דאישני ליה וקדים ושני ליה רב יוסף מפני שסכנה היא לו. כי אתא רבין אמר ר' אבא אמר רבי אלעזר ואמרי לה אמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן הלכה כרבי אלעזר בן עזריה, בין בחמין שהוחמו בשבת ובין בחמין שהוחמו מערב שבת, בין בהרחצת כל גופו ובין בהרחצת מילה, מפני שסכנה היא לו. ואלו העיקרים אמרו [והקשו] ובחולה שיש בו סכנה מותר מיבעיא ליה. ובמסכת ע"ז תמצא כמו אלו העיקרים רבים. **ואילו משה רבינו גזר כמה גזירות ותיקן כמה תקנות מעצמו לישראל.** והרי אנו מזכירין מהן מה שיזדמן לנו, במסכת דיבמות אמרינן בפרק הערל [דף עט] אמרו ונתינים דוד גזר עליהן, משה גזר עליהם מחוטב עציך עד שואב ממיך. ובמסכת ברכות בפרק שלשה שאכלו כאחת אמר רב נחמן משה תיקן להם לישראל ברכת הזן בשעה שירד להן המן. ובמסכת מגילה בפרק בני העיר [דף לב] תנו רבנן משה תיקן להן לישראל שיהו קורין ודורשין בענייניו של יום. ובפרק יוה"כ [יומא דף עה] משה תיקן להם זמן סעודה. (ובפרק) [ובמסכת] תעניות [דף כז] [בפרק] בג' פרקים בשנה משה תיקן להם לישראל שמונה משמרות ארבע מאלעזר וארבעה מאיתמר. **בשלמא לדוד עבדו שמחל לו הקב"ה על אותו עון, אלא לישראל עמו מאי היא שמחל להם, עון יום הכפורים.** תמצא פירושו בפרק משקין בית השלחין [מו"ק דף ט] אמר רבי פרנך אמר רבי יוחנן אותה שנה לא עשו ישראל צום הכפורים.

במה מדליקין פרק שני שבת

כל יומא דשבתא. שכל שבתות השנים: **הוה יתיב וגרים.** שלא יקרב מלאך המות אליו שהתורה מגינה ממות כדאמרינן בסוטה (דף כא.): **סליק וכחיש באילני.** מנענע המלאך באילנות להשמיע קול תימה: **ולגלגים של בית אבא רעבים.** לשמי שאילות הללו הולכך: **ולא יפה אמר לו.** שלתקנת הכלבים לא הקריבוהו לשנות טלטול נבילה ואת האריה המת אסרו לטלטל אלא על ידי כבר או תינוק. ל"א שהקדימוהו תשובת הכלב לתשובת האריה לשון רבותי: **ולענין שאילנא.** דמהו לבבות: **דשאילנא קדמיכון.** דרך ענוה אמר דהוה ליה למימר דשאילתון קדמי: **קרויה נר.** נר מ) אלהים נשמת אדם (משלי כ): **מוטב תכבה נרו לו'.** לאו מהכא יליף חלול שבת דפיקוח נפש נפקא לן ע) מוחי בהם [ויקרא יח] ולא שימות בהם אלא להטעימן הדבר באגדה המושכת את הלב לפי שהיו בחיים לשמוע הדרשה נשים ועמי הארץ והיו לריכין הדרשנין למשוך את לבבם: **אחלפו וסופו.** וכ"ש שיש עוד בינתיים: **קודם השמש.** אם יעמול בתורה שקדמה לשמש פ) יש יתרון: **לצוות.** לוותא שולא"ש: **מהולל.** משובח: **משחוק שמשחק עם הרשעים.** שנותן להם שעה משחקת כדי להאכילן חלקן ולטורדן מן העולם הבא: **שמחה של מצוה.** כגון הכנסת כלה: **שחוק.** שחוק ממש שאין דעת שוחק מיושבת עליו ואפילו אינו של לצון מ"מ אין בו יישוב: **קלות ראש.** לצון: **קחו לי מנגן.** מצוה היא להשמרות עליו שכיחה: **נדבר הלכה.** לריך לפתוח במילי דבדיחותא בריש א: **לחלוש טוב.** אם בא ליטן מתוך שמחה מראין לו חלוש טוב: **נוטפות מר.** מרירות מחמת אימה: **ובדחי רננן.** נפתח לבם מחמת השמחה: **מעזי פנים.** שלא יזיקוני: **ומעזות פנים.** שלא יגא עלי שם ממזרות דהוא עז פנים [בלא א]: **בדברי תורה.** מותר לענות כאולתו: **הרה ויולדת יחדיו.** ביום שהרה זה יולדת ולד אחר כמו תרנגולת וכיון שמשמשת בכל יום נמצאת יולדת בכל יום דהכי משמע קרא בכל עת שהיא מתעברת יולדת שממהרת לגמור לורת הולד לזמן מועט: **בא וארחך.** טרח לענותו כאולתו כדי להעמיד דברי תורה על מכונו: **ליגלג.** זו אוולת: **לגף.** מין אילן הטועון ג' מיני פירות אביונות וקפריסין ולולבין וכי איתיה להאי ליתיה להאי כדאמר בריש חזקת הבתים ע): **פיסם בר.** משמע גלוסקאות שרחבות כמין פס יד ומשמע כלי מילת כמו כתונת פסים פ): **בר.** כמו לשבור בר (בראשית מב) ולענין כלי מילת בר נקי כמו ברה כחמה (שיר ו): **כמהין ופטריות.** שיולאין כמות שהן בלילה אחד ורחבין ועגולין כגלוסקאות: **נברא בר קורא.** סיב כמין לבוש מלוייר גדל סביבות הקור של דקל כשהוא רך. קור ענף האילן כשהוא רך יולא בכל שנה קודם שיתקשה קרוי קור: שהמרו

כל יומא דשבתא הוה יתיב וגרים כולי יומא ההוא יומא דבעי למינח נפשיה קם מלאך המות קמיה ולא יכיל ליה דלא הוה פסק פומיה מגירסא אמר מאי אעביד ליה הוה ליה בוסתנא אחורי ביתיה אתא מלאך המות סליק ובחיש באילני נפק למיחזי הוה סליק בדרגא איפחית דרגא מתותיה אישתיק ונח נפשיה שלח שלמה לבי מדרשא אבא מת ומוטל בחמה וכלבים של בית אבא רעבים מה אעשה שלחו ליה [1]חתוך [2]נבלה והנח לפני הכלבים ואביך [3]הנח [4]עליו ככר או תינוק וטלטלו ולא יפה אמר שלמה [1]כי לכלב חי הוא טוב מן האריה המת ולענין שאילה דשאילנא קדמיכון נר קרויה נר ונשמתו של אדם קרויה נר מוטב תכבה נר של בשר ודם מפני נרו של הקב"ה: אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב בקשו חכמים לגנוז ספר קהלת מפני שדבריו סותרין זה את זה ומפני מה לא גנזוהו מפני שתחילתו דברי תורה וסופו דברי תורה תחילתו דברי תורה דכתיב [2]מה יתרון לאדם בכל עמלו שיעמול תחת השמש ואמרי דבי ר' ינאי תחת השמש הוא דאין לו קודם שמש יש לו סופו דברי תורה דכתיב [3]סוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא ואת מצותיו שמור כי זה כל האדם [4]מאי כי זה כל האדם אמר רבי [5](אליעזר) כל העולם כולו לא נברא אלא בשביל זה ר' אבא בר כהנא אמר שקול זה כנגד כל העולם כולו שמעון בן עזאי אומר ואמרי לה שמעון בן זומא אומר לא נברא כל העולם כולו אלא לצוות לזה ומאי דבריו סותרין זה את זה כתיב [4]טוב כעס משחוק וכתיב [5]לשחוק אמרתי מהלל כתיב [6]ושבחתי אני את השמחה וכתיב [5]ולשמחה מה זה עושה לא קשיא טוב כעס משחוק טוב כעס שכועס הקב"ה על הצדיקים בעוה"ז משחוק שמשחק הקב"ה על הרשעים בעולם הזה ולשחוק אמרתי מהלל זה שחוק שמשחק הקב"ה עם הצדיקים בעולם הבא ושבחתי אני את השמחה [ג]שמחה של מצוה ולשמחה מה זה עושה זו שמחה שאינה של מצוה [ד]ללמדך [ד]שאין שכינה שורה לא מתוך עצבות ולא מתוך עצלות ולא מתוך שחוק ולא מתוך קלות ראש ולא מתוך [ו]שיחה ולא מתוך דברים בטלים אלא מתוך דבר שמחה של מצוה שנאמר [7]ועתה קחו לי מנגן והיה כנגן המנגן ותהי עליו יד ה' אמר רב יהודה וכן לדבר הלכה אמר רבא וכן לחלום טוב איני והאמר רב גידל אמר רב [ז]כל תלמיד חכם שיושב לפני רבו ואין שפתותיו נוטפות מר תכוינה שנאמר [8]שפתותיו שושנים נוטפות מור עובר אל תקרי מור עובר אלא מר עובר [ח]אל תקרי שושנים אלא ששונים לא קשיא הא ברבה והא בתלמיד ואיבעית אימא הא והא ברבה ולא קשיא הא מקמי דלפתח הא לבתר דפתח כי הא דרבה מקמי דפתח להו לרבנן אמר מילתא דבדיחותא ובדחי רבנן לסוף יתיב באימתא ופתח בשמעתא ואף ספר משלי בקשו לגנוז שהיו דבריו סותרין זה את זה ומפני מה לא גנזוהו אמרי ספר קהלת לאו עיינינן ואשכחינן טעמא הכא נמי ליעיינן ומאי דבריו סותרים זה את זה כתיב [9]אל תען כסיל כאולתו וכתיב [10]ענה כסיל כאולתו לא קשיא הא בדברי תורה הא במילי דעלמא כי הא דההוא דאתא לקמיה דרבי אמר ליה אשתך אשתי ובניך בני אמר ליה רצונך שתשתה כוס של יין שתה ופקע ההוא דאתא לקמיה דרבי חייא אמר ליה אמך אשתי ואתה בני אמר ליה רצונך שתשתה כוס של יין שתה ופקע אמר רבי חייא אהניא ליה צלותיה לרבי דלא לשווייה בני ממזירי דרבי כי הוה מצלי אמר [ט]יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתצילני היום מעזי פנים ומעזות פנים בדברי תורה מאי היא כי הא דיתיב רבן גמליאל וקא דריש עתידה אשה [י]שתלד בכל יום שנאמר [11]הרה ויולדת יחדיו ליגלג עליו אותו תלמיד אמר [12]אין כל חדש תחת השמש א"ל בא ואראך דוגמתן בעוה"ז נפק אחוי ליה תרנגולת ותו יתיב רבן גמליאל וקא דריש עתידים אילנות שמוציאין פירות בכל יום שנאמר [13]ונשא ענף ועשה פרי מה ענף בכל יום אף פרי בכל יום ליגלג עליו אותו תלמיד אמר והכתיב אין כל חדש תחת השמש א"ל בא ואראך דוגמתם בעולם הזה נפק אחוי ליה צלף ותו יתיב רבן גמליאל וקא דריש [כ]עתידה ארץ ישראל שתוציא גלוסקאות וכלי מילת שנאמר [14]יהי פסת בר בארץ ליגלג עליו אותו תלמיד ואמר אין כל חדש תחת השמש אמר ליה בא ואראך דוגמתן בעולם הזה נפק אחוי ליה כמיהין ופטריות ואכלי מילת נברא בר קורא: [כא]ת"ר [ה]לעולם יהא אדם ענוותן כהלל ואל יהא קפדן כשמאי מעשה בשני בני אדם שהמרו

עין משפט נר מצוה

קח א מיי' פכ"ח מהל' שבת הלכה יח סמג לאוין סה טוש"ע א"ח סימן שכד סעיף ז:

קט ב מיי' פכ"ו מהל' שבת הלכה כא סמג שם טוש"ע א"ח סי' שיא סעיף א:

קי ג מיי' פ"ח מהלכות גולב הלכה טו:

קיא ד מיי' פ"ז מהל' יסודי התורה הלכה ד [בהש"ס פ"ה דברכות סימן ג]:

קיב ה מיי' פ"ב מהל' דעות הלכה ג:

מוסף רש"י

מעזי פנים. שלא יתגרו בי. **ומעזות פנים.** שלא יוליאו עלי לעז ממזרות (ברכות סז:). **גלוסקאות וכלי מילת.** דרוש פיסת בר לשון פיסת היד, שהיא רחבה, ומעוה רחבה לא משכחת אלא פת אפוייה, וכלי מילת דרוש פיסת לשון כתונת פסים (כתובות קיא:).

רב נסים גאון

ואביך הנח עליו ככר או תינוק וטלטלו. תמצא עיקר (המעשה) [דבר זה] בפרק כירה [דף מג] איתמר מת המוטל בחמה רב יהודה אמר שמואל הופכו ממטה למטה, ורבי חיננא [בר שלמיה] משמיה דרב אמר מניח עליו ככר או תינוק ומטלטלו. ובפרק נוטל אדם את בנו [דף קמב] אמרו לא אמרו ככר או תינוק אלא למת בלבד. ומיכן נלמוד כי אותם שמניחין פת על המנורה שהדליקו את הנר עליה, כדי שיסירו המנורה ממקומה, עוברין הם על המצות ואסור לעשות כן, שלא התירו חכמים להניח ככר אלא למת בלבד ולא לדבר אחר.[נ"א: ומיכאן תדע שאלו שמניחים ככר על המנורה שהדליקו עליה נר שבת כדי שיטלטלוה בשבת ויסירוה ממקומה בנגוד לאמת ולנכון ושהוא אסור, אין לעשותו כלל, כי הקבלה לא התירה זאת אלא למת לא זולתו].

רבינו חננאל

ולענין שאילתא דשאילנא, ת"ש נשמתו של אדם היא נרו של הקב"ה שנאמר נר ה' נשמת אדם, מוטב תכבה נרו של בשר ודם מפני נרו של הקב"ה, כלומר אם הוא חולה שיש בו סכנה שרי. **אין השכינה שורה אלא** מתוך שמחה, שנאמר **והיה כנגן המנגן ותהי** עליו רוח אלהים, וכן לדבר הלכה, והני מילי ברבה אבל בתלמיד לא, שכל תלמיד שאין שפתותיו נוטפות מר תכוינה. **תנו רבנן לעולם יהא אדם ענוותן כהלל ואל יהי קפדן כשמיי, מעשה**

מסורת הש"ס

ה) לקמן קנו:, **ו)** לקמן מג: קמב:, **ג)** ברכות ו:, **ד)** [ל"ל אלגזר], **ה)** פסחים קיז. ע"ש, **ו)** ס"א שמחה, **ז)** עיין בערוך ערך טף, **ח)** [לקמן פח: פסחים קיז], **ט)** [ברכות טז: ושם איתא שמצילנו וכו' וכן לאוי לסיוע], **י)** [נר' מוקפות ע"ז ה. ד"ה אין בן דוד], **כ)** כתובות קיז:, **ל)** [אמנם דר"ל פטי"ו ע"ש שיוויס רכיסן], **מ)** [ל"ל ס"ל], **נ)** [יומא פה:], **ס)** [נכתה פסחים מד. נדרים לט:], **ע)** [נ"ב דף כח:], **פ)** [בהשמיט לן],

תורה אור השלם

1 כִּי מִי אֲשֶׁר יְחֻבַּר אֶל כָּל הַחַיִּים יֵשׁ בִּטָּחוֹן כִּי לֶכֶלֶב חַי הוּא טוֹב מִן הָאַרְיֵה הַמֵּת: קהלת ט ד

2 מָה יִּתְרוֹן לָאָדָם בְּכָל עֲמָלוֹ שֶׁיַּעֲמֹל תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ: קהלת א ג

3 סוֹף דָּבָר הַכֹּל נִשְׁמָע אֶת הָאֱלֹהִים יְרָא וְאֶת מִצְוֹתָיו שְׁמוֹר כִּי זֶה כָּל הָאָדָם:
קהלת יב יג

4 טוֹב כַּעַס מִשְּׂחוֹק כִּי בְּרַע פָּנִים יִיטַב לֵב: קהלת ז ג

5 לִשְׂחוֹק אָמַרְתִּי מְהוֹלָל וּלְשִׂמְחָה מַה זֹּה עֹשֶׂה:
קהלת ב ב

6 וְשִׁבַּחְתִּי אֲנִי אֶת הַשִּׂמְחָה אֲשֶׁר אֵין טוֹב לָאָדָם תַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ כִּי אִם לֶאֱכוֹל וְלִשְׁתּוֹת וּלְשַׂמֵּחַ וְהוּא יִלְוֶנּוּ בַּעֲמָלוֹ יְמֵי חַיָּיו אֲשֶׁר נָתַן לוֹ הָאֱלֹהִים תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ: קהלת ח טו

7 וְעַתָּה קְחוּ לִי מְנַגֵּן וְהָיָה כְּנַגֵּן הַמְנַגֵּן וַתְּהִי עָלָיו יַד יְיָ: מלכים ב ג טו

8 לְחָיָיו כַּעֲרוּגַת הַבֹּשֶׂם מִגְדְּלוֹת מֶרְקָחִים שִׂפְתוֹתָיו שׁוֹשַׁנִּים נֹטְפוֹת מוֹר עֹבֵר:
שיר השירים ה יג

9 אַל תַּעַן כְּסִיל כְּאִוַּלְתּוֹ פֶּן תִּשְׁוֶה לּוֹ גַּם אָתָּה:
משלי כו ד

10 עֲנֵה כְסִיל כְּאִוַּלְתּוֹ פֶּן יֶחְכָּם בְּעֵינָיו:
משלי כו ה

11 הַגִּנִּי מֵביא אוֹתָם מֵאֶרֶץ צָפוֹן וְקִבַּצְתִּים מִיַּרְכְּתֵי אָרֶץ בָּם עִוֵּר וּפִסֵּחַ הָרָה וִילֶדֶת יַחְדָּו קָהָל גָּדוֹל יָשׁוּבוּ הֵנָּה: ירמיהו לא ז

12 מַה שֶּׁהָיָה הוּא שֶׁיִּהְיֶה וּמַה שֶּׁנַּעֲשָׂה הוּא שֶׁיֵּעָשֶׂה וְאֵין כָּל חָדָשׁ תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ: קהלת א ט

13 בְּהַר מְרוֹם יִשְׂרָאֵל אֶשְׁתְּלֵנוּ וְנָשָׂא עָנָף וְעָשָׂה פְרִי וְהָיָה לְאֶרֶז אַדִּיר וְשָׁכְנוּ תַחְתָּיו כֹּל צִפּוֹר כָּל כָּנָף בְּצֵל דְּלִיותָיו תִּשְׁכֹּנָה: יחזקאל יז כג

14 יְהִי פִסַּת בַּר בָּאָרֶץ בְּרֹאשׁ הָרִים יִרְעַשׁ כַּלְّבָנוֹן פִּרְיוֹ וְיָצִיצוּ מֵעִיר כְּעֵשֶׂב הָאָרֶץ: תהלים עב טז

לעזי רש"י

שולא"ש [שול"ץ]. חבורה.

שהמרו. נתערבו כמו שממרין את היומים דסנהדרין (דף כה:): **מי לאן הלך.** כלום כאן הלל ולשון גנאי לנשיא ישראל: **מפני מה ראשן של בבליים סגלגלות.** בילונ"ה בלע"ז בלע"ז שאינו עגול. ליסנא אחריגא ראשן של בבליים סגלגל עגול: **תרוטות.** רכות: **שדרים בין החולות.** והרוח נושבת ונכנס בתוך עייניהם. ובמקום אחרי מפרש תרוטות לשון עגולות בית מושב שלהן ואף כאן אי אומר כן ומפני שדרים בין החולות שיהא אותם המקום שלא יהא סדק של עייניהם ארוך כשלנו ויכנס בו החול. וכן רגליהם של אפרקיים רחבות שלא יטבעו בבלעי המים ורבותינו מפרשים שדרים בין בלעי המים והולכין יחפין ומתפשטין רגליהן לפי שהמנעל דוחק הרגל ומעמידו על דפוס שלו: **כדי הוא הלך.** ראוי לכך: **הוליאו בגיפה.** דתניא הבא לקבל דברי חברות חוץ מדבר אחד וכן גר הבא להתגייר וקבל עליו דברי תורה חוץ מדבר אחד אין מקבלין אותו במסכת בכורות (דף ג:): **גייריה.** וסמך על חכמתו שסופו שיגיע לקבל עליו דלא דמיא הא לחוץ מדבר אחד שלא היה כופר בתורה שבעל פה אלא שלא היה מאמין שהיא מפי הגבורה והלל הוכיח שאחר שילמדנו יסמוך עליו: **אפיך ליה.** כגון תסר"ק: **נאו עלי קא סמכת.** מנין אתה יודע שזו אלף וזו בית אלא שלמדתיך וסמכת עלי. דעל פה נמי סמוך על דברי: **אמת הכנין.** מקל שהוא אמת אורך ומודיעים בו אורך הבנין שהיו קולין עם האומנין כך וכך אמות בכך וכך דמיס: **דעלך סני לחברך לא תעביד.** ריעך וריע אביך אל תעזוב (משלי כז) זה הקב"ה אל תעבור על דבריו שהרי עליך שנאוי שיעבור חבירך על דבריך. ל"א חבירך ממש כגון גזלה גנבה ניאוף ורוב המצות: **אידך.** שאר דברי תורה: **פירושה.** דהא מילתא הוא לדעת איזה דבר שנאוי זיל גמור ותדע: **סופר.** מלמד תינוקות: **טכסיסי.** תיקוני ערכי המלך לפי הכבוד: **שנשתן.** הגריס הללו: **סדר זרעים.** שעל אמונת האדם סומכין להפרישם מעשרותיו כראוי: **חוסן.** לשון יורשין ועל ידי אשה נולדו יורשין: **סדר נזיקין.** מושיען מזהיר לפרוש מהיזק ומהתחייב ממון: **דעת.** עדיף מחכמה: **היא אוצרו.** הוא עיקר החשוב בעיניו לאצור ולעשות סגולה לזכרון: **קבעת עתים.** לפי שאדם צריך להתעסק בדרך ארץ שאם אין דרך ארץ אין תורה הולכך לקבוע עתים לתורה דבר קצוב שלא ימשך כל היום לדרך ארץ: **נפריה ורביה.** היינו חוסן: **לפיה לישועה.** לדברי הנביאים: **הבנת דבר מתוך דבר.** היינו דעת: **קב חומטון.** ארץ מלחה ומשמרת את הפירות מהתליע: **ואינו חושש.** למוכרה בדמי חטין דלאו אונאה היא שהרי שמירתן בכך: ירא את

שהמרו זה את זה. דייני אסמכתא מפורש במקוס אחר (בבא מציעא דף עד. ושם)[א]: **אמונת** זה סדר זרעים. מפרש בירושלמי[ב] שמאמין בחי העולמים[ג] וזורע: וסותר

שהמרו זה את זה אמרו כל מי שילך ויקניט את הלל יטול ד' מאות זוז אמר אחד מהם אני אקניטנו אותו היום ע"ש היה והלל חפף את ראשו הלך ועבר על פתח ביתו אמר מי כאן הלל מי כאן הלל נתעטף ויצא לקראתו אמר לו בני מה אתה מבקש א"ל שאלה יש לי לשאול א"ל שאל בני שאל מפני מה ראשיהן של בבליים סגלגלות א"ל בני שאלה גדולה שאלת מפני שאין להם חיות פקחות הלך והמתין שעה אחת חזר ואמר מי כאן הלל מי כאן הלל נתעטף ויצא לקראתו אמר לו בני מה אתה מבקש א"ל שאלה יש לי לשאול א"ל שאל בני שאל מפני מה עיניהן של תרמודיין תרוטות אמר לו בני שאלה גדולה שאלת מפני שדרין בין החולות הלך והמתין שעה אחת חזר ואמר מי כאן הלל מי כאן הלל נתעטף ויצא לקראתו א"ל בני מה אתה מבקש א"ל שאלה יש לי לשאול א"ל שאל בני שאל מפני מה רגליהם של אפרקיים רחבות א"ל בני שאלה גדולה שאלת מפני שדרין בין בצעי המים אמר לו שאלות הרבה יש לי לשאול ומתירא אני שמא תכעום נתעטף וישב לפניו א"ל כל שאלות שיש לך לשאול שאל א"ל אתה הוא הלל שקורין אותך נשיא ישראל א"ל הן א"ל אם אתה הוא לא ירבו כמותך בישראל א"ל בני מפני מה א"ל מפני שאבדתי על ידך ד' מאות זוז א"ל הוי זהיר ברוחך כדי הוא הלל שתאבד על ידו ד' מאות זוז וד' מאות זוז והלל לא יקפיד: ת"ר מעשה בנכרי אחד שבא לפני שמאי אמר לו כמה תורות יש לכם אמר לו שתים תורה שבכתב ותורה שבעל פה א"ל שבכתב אני מאמינך ושבעל פה איני מאמינך גיירני ע"מ שתלמדני תורה שבכתב גער בו והוציאו בנזיפה בא לפני הלל גייריה יומא קמא א"ל א"ב ג"ד למחר אפיך ליה א"ל והא אתמול לא אמרת לי הכי א"ל לאו עלי דידי קא סמכת דעל פה נמי סמוך עלי: שוב מעשה בנכרי אחד שבא לפני שמאי א"ל גיירני ע"מ שתלמדני כל התורה כולה כשאני עומד על רגל אחת דחפו באמת הבנין שבידו בא לפני [ה]הלל [ו]גייריה אמר לו דעלך סני לחברך לא תעביד זו היא כל התורה כולה ואידך פירושה הוא זיל גמור: שוב מעשה בנכרי אחד שהיה עובר אחורי בית המדרש ושמע קול סופר שהיה אומר [1]ואלה הבגדים אשר יעשו חושן ואפוד אמר הללו למי אמרו לו לכהן גדול אמר אותו נכרי בעצמו אלך ואתגייר בשביל שישימוני כהן גדול בא לפני שמאי אמר ליה גיירני על מנת שתשימני כהן גדול דחפו באמת הבנין שבידו בא לפני הלל גייריה א"ל כלום מעמידין מלך אלא מי שיודע טכסיסי מלכות לך למוד טכסיסי מלכות הלך וקרא כיון שהגיע [2]והזר הקרב יומת אמר ליה מקרא זה על מי נאמר א"ל אפי' על דוד מלך ישראל נשא אותו גר קל וחומר בעצמו ומה ישראל שנקראו בנים למקום ומתוך אהבה שאהבם קרא להם [3]בני בכורי ישראל כתיב עליהם והזר הקרב יומת גר הקל שבא במקלו ובתרמילו על אחת כמה וכמה בא לפני שמאי א"ל כלום ראוי אני להיות כהן גדול והלא כתיב בתורה והזר הקרב יומת בא לפני הלל א"ל ענוותן הלל [3]ינוחו לך ברכות על ראשך שהקרבתני תחת כנפי השכינה לימים נזדווגו שלשתן למקום אחד אמרו קפדנותו של שמאי בקשה לטורדנו מן העולם ענוותנותו של הלל קרבנו תחת כנפי השכינה: אמר ר"ל מאי דכתיב [4]והיה אמונת עתיך חוסן ישועות חכמת ודעת וגו' אמונת זה סדר זרעים עתיך זה סדר מועד חוסן זה סדר נשים ישועות זה סדר נזיקין חכמת זה סדר קדשים ודעת זה סדר טהרות ואפ"ה [4]יראת ה' היא אוצרו אמר רבא בשעה שמכניסין אדם לדין אומרים לו [א]נשאת [ב]ונתת באמונה [ג]קבעת עתים לתורה עסקת בפו"ר צפית לישועה פלפלת בחכמה הבנת דבר מתוך דבר ואפ"ה אי יראת ה' היא אוצרו אין אי לא לא משל לאדם שאמר לשלוחו העלה לי כור חיטין לעלייה הלך והעלה לו א"ל עירבת לי בהן קב חומטון א"ל לאו א"ל מוטב אם לא העליתה: תנא דבי ר"י [ד]מערב אדם קב חומטון בכור של תבואה ואינו חושש: אמר רבה בר רב הונא כל אדם שיש בו תורה ואין בו יראת

מפרשים שדרים בין בלעי המים והולכין יחפין ומתפשטין רגליהן לפי שהמנעל דוחק הרגל ומעמידו על דפוס שלו: **כדי הוא הלך.** ראוי לכך: **הוליאו בגיפה.** דתניא הבא לקבל דברי חברות חוץ מדבר אחד וכן גר הבא להתגייר וקבל עליו דברי תורה חוץ מדבר אחד אין מקבלין אותו במסכת בכורות (דף ג:): **גייריה.** וסמך על חכמתו שסופו שיגיע לקבל עליו דלא דמיא הא לחוץ מדבר אחד שלא היה כופר בתורה שבעל פה אלא שלא היה מאמין שהיא מפי הגבורה והלל הוכיח שאחר שילמדנו יסמוך עליו: **אפיך ליה.** כגון תסר"ק: **נאו עלי קא סמכת.** מנין אתה יודע שזו אלף וזו בית אלא שלמדתיך וסמכת עלי. דעל פה נמי סמוך על דברי: **אמת הכנין.** מקל שהוא אמת אורך ומודיעים בו אורך הבנין שהיו קולין עם האומנין כך וכך אמות בכך וכך דמיס: **דעלך סני לחברך לא תעביד.** ריעך וריע אביך אל תעזוב (משלי כז) זה הקב"ה אל תעבור על דבריו שהרי עליך שנאוי שיעבור חבירך על דבריך. ל"א חבירך ממש כגון גזלה גנבה ניאוף ורוב המצות: **אידך.** שאר דברי תורה: **פירושה.** דהא מילתא הוא לדעת איזה דבר שנאוי זיל גמור ותדע: **סופר.** מלמד תינוקות: **טכסיסי.** תיקוני ערכי המלך לפי הכבוד: **שנשתן.** הגריס הללו: **סדר זרעים.** שעל אמונת האדם סומכין להפרישם מעשרותיו כראוי: **חוסן.** לשון יורשין ועל ידי אשה נולדו יורשין: **סדר נזיקין.** מושיען מזהיר לפרוש מהיזק ומהתחייב ממון: **דעת.** עדיף מחכמה: **היא אוצרו.** הוא עיקר החשוב בעיניו לאצור ולעשות סגולה לזכרון: **קבעת עתים.** לפי שאדם צריך להתעסק בדרך ארץ שאם אין דרך ארץ אין תורה הולכך לקבוע עתים לתורה דבר קצוב שלא ימשך כל היום לדרך ארץ: **נפריה ורביה.** היינו חוסן: **לפיה לישועה.** לדברי הנביאים: **הבנת דבר מתוך דבר.** היינו דעת: **קב חומטון.** ארץ מלחה ומשמרת את הפירות מהתליע: **ואינו חושש.** למוכרה בדמי חטין דלאו אונאה היא שהרי שמירתן בכך: ירא את

גליון הש"ם

גמרא הלל גייריה. עי' יומא דף כד ע"ב תוס' ד"ה לא מימי ודף קט ע"ב תוס' ד"ה רעה:

לעזי רש"י

בילונ"ה [בישלונק"ש]. מארך, אינו מעוגל יפה.

רבינו חננאל

בג' בני אדם שהמרו זה את זה, כל מי שיקניט הילל יטול [ד' מאות] זוז כו'. אמר ר"ל והיה אמונת עתיך וגו', אמונת זה סדר זרעים, עתיך זה סדר מועד, חוסן זה סדר נשים, ישועות זה סדר נזיקים, חכמת זה סדר קדשים, ודעת זה סדר טהרות, ואף על פי [כן] יראת ה' היא אוצרו, אי איכא יראת ה' אין ואי לא לא. **רבא אמר** בשעה שמכניסין את האדם לדין אומרים לו נשאת ונתת באמונה, קבעת עתים לתורה, עסקת בפריה ורביה, צפית לישועה, פילפלתה בחכמה, הבנתה דבר מתוך דבר, אע"פ שיש בידך כל אילו אי איכא יראת שמים אין ואי לא לא. פי' חומטון, חול מערבין בתבואה, ואינו בא בה סלמנטון והיא רצינתא, ומפורש בסוף המוכר את הספינה. כל ת"ח שיש בו תורה ואין בו

תורה אור השלם

1 וְאֵלֶּה הַבְּגָדִים אֲשֶׁר יַעֲשׂוּ חֹשֶׁן וְאֵפוֹד וּמְעִיל וּכְתֹנֶת תַּשְׁבֵּץ מִצְנֶפֶת וְאַבְנֵט וַעֲשׂוּ בִגְדֵי קֹדֶשׁ לְאַהֲרֹן אָחִיךָ וּלְבָנָיו לְכַהֲנוֹ לִי: שמות כח ד

2 וּבְנִסַּע הַמִּשְׁכָּן יוֹרִידוּ אֹתוֹ הַלְּוִיִּם וּבְחָנֵת הַמִּשְׁכָּן יָקִימוּ אֹתוֹ הַלְּוִיִּם וְהַזָּר הַקָּרֵב יוּמָת: במדבר א נא

3 וְאָמַרְתָּ אֶל פַּרְעֹה כֹּה אָמַר יְיָ בְּנִי בְכֹרִי יִשְׂרָאֵל: שמות ד כב

4 וְהָיָה אֲמוּנַת עִתֶּיךָ חֹסֶן יְשׁוּעֹת חָכְמַת וָדָעַת יִרְאַת יְיָ הִיא אוֹצָרוֹ: ישעיהו לג ו

מוסף תוספות

א. [ד]ר"ת וכו' (ו)הגיה בספר הישר גבי עובדא דשנים שהמרו זה את זה [הכא], שהקנו זה לזה, דאי לא הקנו, ליהדרי בהו וכו' [כיון] שאין לו שום תביעה. תוס' ב"מ עד. ד"ה הכא. ב. עובד(י) האדמה, (ו)לא ידע(י) אם יצלח(ו) אם לאו, [אלא]. שיטה לסר"ן. ג. שיצמיח דרעו. תוס' הלא"ש.

קיג א טור וש"ע א"ח סי' קנ:

קיד ב מיי' פ"א מהל' מ"ת הלכה ז טור וש"ע א"ח סימן קנה סעיף א: